PARTNER EN SEKSUEEL GEWELD

HOE SLACHTOFFERS HERKENNEN, OPVANGEN EN DOORVERWIJZEN?

Gendergerelateerd geweld is een **maatschappelijk probleem** dat voornamelijk meisjes en vrouwen treft, ongeacht hun omgeving en cultuur. Geweld tegen vrouwen maakt deel uit van een continuüm: ze kunnen het hun hele leven lang ondergaan, het neemt verschillende vormen aan en de gevolgen zijn ernstig. Het vloeit voort uit de **genderongelijkheid** die verankerd is in onze maatschappij en die nog steeds wordt gekenmerkt door de dominante sociale rol die aan mannen wordt toebedeeld. Of het nu gaat om partnergeweld, seksueel geweld, genitale verminking, gedwongen huwelijken of eergerelateerd geweld, het zijn **misdrijven** of **misdaden** die allemaal strafbaar zijn volgens de wet.

Met de tool die u in uw handen hebt, bestemd voor professionals, zal u partner en seksueel geweld beter kunnen **herkennen**, alle slachtoffers, ongeacht hun geslacht of leeftijd, kunnen **begeleiden** en **doorverwijzen**. Uw rol is van cruciaal belang: u kunt de slachtoffers helpen. Samen met andere professionals kunt u bijdragen aan hun veiligheid en hen begeleiden in hun **herstelproces**.

HOE EEN SLACHTOFFER VAN PARTNERGEWELD HERKENNEN?

Partnergeweld is **een complex relationeel proces van dominantie** van de ene (ex-)partner ten overstaan van de andere (in de overgrote meerderheid van de gevallen een man ten overstaan van een vrouw binnen een heteroseksueel koppel). Dit is niet hetzelfde als een relatieconflict. Het onderscheidt zich door zijn **asymmetrie** (een agressor/een slachtoffer), de intentie om **macht** en **controle** over het slachtoffer te verkrijgen (vriendschappen, activiteiten, inkomsten ...) en door de **langdurigheid** en de **destructieve gevolgen** voor het slachtoffer. Partnergeweld wordt ook gekenmerkt door de greep die de dader op het slachtoffer heeft, de **angst** die dit bij het slachtoffer veroorzaakt en het **gevoel van onverantwoordelijkheid** van de dader. Geweld kan **verschillende vormen** aannemen: psychologisch (de meest voorkomende vorm), fysiek, seksueel, verbaal, economisch ... Geweld treft ook eventuele **kinderen** die eraan worden blootgesteld en zij kunnen erdoor ook tekenen van mishandeling vertonen.

Er zijn indicatoren die me kunnen helpen om partnergeweld te herkennen en (mezelf) vragen te stellen. Het gaat om aandachtspunten, een **reeks aanwijzingen**. Geen exhaustieve lijst.

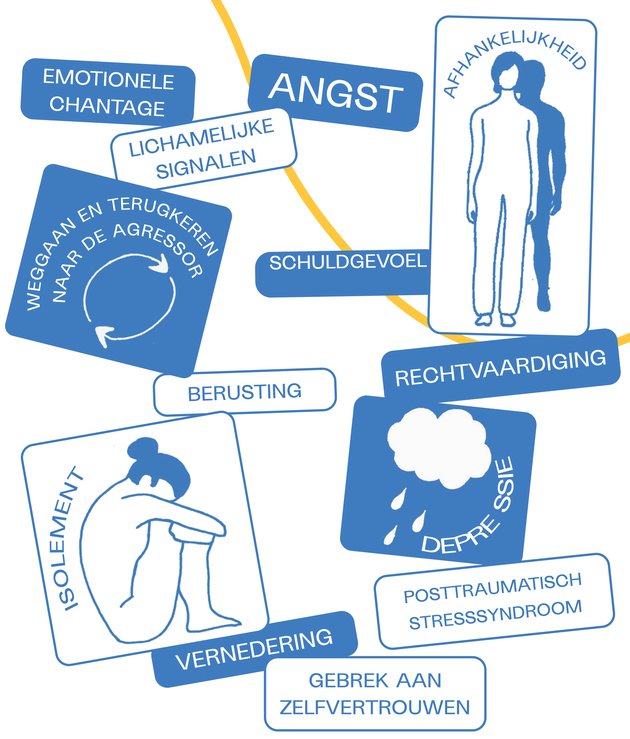

HOE EEN SLACHTOFFER VAN SEKSUEEL GEWELD HERKENNEN?

De voornaamste vormen van seksueel geweld zijn **verkrachting en aanranding van de eerbaarheid**. **Verkrachting** is een **misdaad** en omvat elke seksuele penetratie, van welke aard en met welk middel dan ook, bij iemand die **daar niet in toestemt**. **Aanranding van de eerbaarheid** betreft **daden van seksuele aard**, waarbij het slachtoffer fysiek betrokken is, maar waarbij er niet noodzakelijkerwijs fysiek contact plaatsvindt (aanrakingen, wrijving ... maar bijvoorbeeld ook het slachtoffer dwingen zich uit te kleden). In de meeste gevallen kennen de slachtoffers hun agressor.

Veel slachtoffers van seksueel geweld zijn minderjarig. Minderjarigen jonger dan veertien jaar worden geacht niet te kunnen instemmen met eender welke daad van seksuele penetratie en deze gevallen worden dus automatisch beschouwd als **verkrachting**. Voor minderjarigen tussen 14 en 16 jaar vormt elke seksuele relatie een **aanranding van de eerbaarheid**, zelfs in geval van instemming.

Er zijn indicatoren die (mij) kunnen helpen om seksueel geweld te herkennen, ongeacht het gender van het slachtoffer, en vragen te stellen. Het gaat om aandachtspunten, een **reeks aanwijzingen**, geen exhaustieve lijst.

MEERDERJARIGE SLACHTOFFERS:

De mogelijke indicatoren zijn talrijk en niet specifiek voor seksueel geweld.

- **Fysiek:**
  seksueel overdraagbare aandoeningen, lichamelijke letsels, ongewenste zwangerschap, overmatige of onvoldoende hygiëne...
- **Gedragsmatig:**
  verslaving, in zichzelf keren, zelfverminking, weglopen, hyperseksualisering, eetstoornissen, slaapstoornissen, risicogedrag ...
- **Psycho-emotioneel:**
  schuldgevoel, schaamte, verlies van zelfvertrouwen, depressie, alexithymie (moeilijkheden om emoties te uiten), aboulie (psychische stoornis gekenmerkt door een verzwakte wilskracht), terugkerende psychosomatische stoornissen, fobieën, angstaanvallen, stemmingsstoornissen, traumatische flashbacks, geheugenproblemen ...
- **Sociaal-relationeel:**
  isolement, seksuele stoornissen, drastische verandering ...

Elk geval is uniek. Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan de relatie tussen het slachtoffer en de dader van het geweld en de **greep** die hij heeft op een **kwetsbare persoon en/of slachtoffer van discriminatie** (machtsverhouding, leeftijd, handicap, verblijfsstatus, LGBTQI+, prostitutie/sekswerk, verslaving ...).

MINDERJARIGE SLACHTOFFERS:

De indicatoren zijn nauwkeuriger en er wordt aandacht besteed aan de herhaling ervan.

- **Fysiek:**
  seksueel overdraagbare aandoeningen, lichamelijke letsels, zwangerschap, bedplassen (incontinentie) ...
- **Gedragsmatig:**
  plotse verandering, hyperseksualisering, problematische seksspelletjes, eetstoornissen ...
- **Psycho-emotioneel:**
  verlies van vertrouwen, gebrek aan zelfrespect, loyaliteitsconflict, schuldgevoel ...
- **Sociaal-relationeel:**
  schoolverlating, weglopen, overmatige hechting aan een persoon of een dier, isolement ...

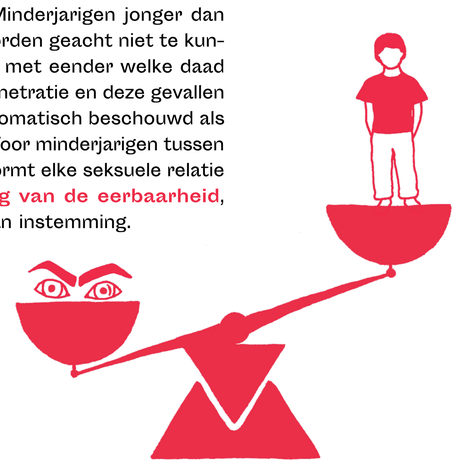

Deze tool werd ontwikkeld dankzij een samenwerkingsproces dat meer dan 300 professionals uit verschillende sectoren (sociaal, gezondheid, politie, justitie) en diverse opleidingen samenbrengt. Dit is het resultaat van denkwerk en creativiteit ten dienste van slachtoffers van partner en seksueel geweld. Alle informatie over het DPO-project, het proces ervan en de PDF-tool is beschikbaar op de website van het FLCPF en zijn partners.

In samenwerking met

PÔLES DE RESSOURCES SPÉCIALISÉES EN VIOLENCES CONJUGALES ET INTRAFAMILIALES

cpvs

Met de steun van

bps-bpv .brussels

FÉDÉRATION WALLONIE-BRUXELLES

Loterie Nationale

equal.brussels

Wallonie

Francophones Bruxelles

Wallonie familles santé handicap AVIQ

visit.brussels

Coördinatie : Laurence Stevelinck Withofs (FLCPF)

Coaching collectieve intelligentie : What If Collective

Stuurgroep : 320 Hoogstraat, BPV, Provinciale coördinaties voor de bestrijding van geweld (Waals Gewest), CPVCF, CVFE, Directie Gelijke Kansen (Federatie Wallonië-Brussel), equal.brussels, FMM, FLCPF, IGVM, Médecins du Monde- Dokters van de Wereld, ONE, Praxis, Stop aux Violences Sexuelles, ULB-STRIGES en de zes Brusselse politiezones.

Grafische vormgeving : Elodie Goldberg J.

V.U.: David Leclercq, Tulpenstraat 34 - 1050 Brussel
Oktober 2021

WAT HEBBEN SLACHTOFFERS NODIG?

Het is van cruciaal belang het slachtoffer vragen stellen over zijn/haar behoeften, vooral als die niet worden geuit, om ze te respecteren en elke verkeerde interpretatie te vermijden. Die verschillen van geval tot geval. Ingrijpen is niet altijd nodig. Soms is ergewoon een behoefte om even bij te komen, te praten, tot rust te komen, zich niet alleen te voelen.

Terugkerende behoeften zijn onder andere:

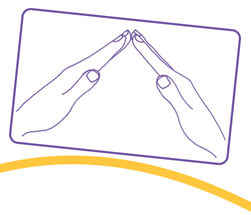

- In veiligheid gebracht worden (belang van inschatting van het gevaar van de situatie)
- Medische en psychosociale zorgen

- Luisterbereidheid, welwillendheid, erkenning, respect voor het ritme van de persoon, begeleiding, informatie

- Sociaal netwerk, zelfstandigheid, zelfrespect, persoonlijke middelen

IK BEN GEEN REDDER

De begeleiding van slachtoffers en de confrontatie met geweldsituaties kunnen zwaar wegen op professionals. Het is belangrijk om jezelf te beschermen en **voor jezelf te zorgen**. Mijn eigen **grenzen** bepalen en aanvaarden is noodzakelijk, net als afstand nemen van een gevoel van eventuele machteloosheid en vermijden dat ik een houding van redder aanneem.

De cohesie binnen een team is ook van essentieel belang: niet alleen blijven, van gedachten wisselen met collega's, steunen op multidisciplinariteit, collectieve beslissingen nemen om de individuele verantwoordelijkheden te verlichten, debriefen, supervisie krijgen ... Ook **samenwerking** met externe structuren en **opleidingen** kunnen me sterker maken.

HOE VOOR EEN SLACHTOFFER ZORGEN?

De begeleiding **van het slachtoffer** is een delicaat en essentieel proces dat een **klimaat van vertrouwen** moet scheppen en **ruimte voor vertrouwelijkheid en veiligheid** moet bieden, zowel materieel als emotioneel. De houding die ik aanneem, moet doordacht zijn. Ik bied **een luisterend oor**, zonder een oordeel te vellen, en stel me geruststellend en vriendelijk op. Mijn **vragen** zijn open en breed, de antwoorden worden nooit in twijfel getrokken.

Enkele aandachtspunten:

- Ik analyseer nauwkeurig de situatie en identificeer de behoeften van het slachtoffer, samen met hem/haar.
- Ik schat het gevaar in.
- Ik maak onderscheid tussen een crisis- en een noodsituatie.
- Ik herken gewelddadige situaties en normaliseer ze niet.
- Ik identificeer de middelen van het slachtoffer en zijn/haar sociaal netwerk, waaronder de eventuele partners.
- Ik omschrijf duidelijk mijn werkcontext, functie en mandaat (Wie? Wat? Hoe? Waar?) en ik respecteer deze.
- Ik informeer het slachtoffer in alle fasen zodat hij/zij weloverwogen beslissingen kan nemen.
- Ik geef de gegevens van een referentiepersoon door (eventueel mijn eigen gegevens) zodat het slachtoffer weet wie hij/zij kan contacteren en wanneer.
- Ik respecteer het beroepsgeheim wanneer dat van toepassing is en kan het opheffen in geval van ernstig en dreigend gevaar, door te verwijzen naar het wettelijke kader (specifiek voor meerderjarigen en minderjarigen, artikel 458 en 458bis van het Strafwetboek).

WAT ALS HET SLACHTOFFER IN GEVAAR IS?

- Ik sensibiliseer en moedig het slachtoffer aan om zijn/haar veiligheid voorop te stellen.
- Ik informeer het slachtoffer over de middelen die hij/zij kan inzetten wanneer hij/zij zich in gevaar voelt: bellen naar 101 of 112, klacht indienen, noodscenario's voorbereiden ...
- Ik contacteer de politie en/of het parket om de dader van het geweld op te sporen, met inachtneming van de bepalingen in verband met het beroepsgeheim indien van toepassing op mij (artikel 458 van het Strafwetboek) en terwijl ik in de mate van het mogelijke aan de zijde van het slachtoffer blijf staan.

WAT ALS HET SLACHTOFFER MINDERJARIG IS?

- Zelfs met de hulp van professionals is het minderjarige slachtoffer niet altijd in staat om zijn/haar behoeften te identificeren of te begrijpen, noch om een geïnformeerde beslissing te nemen. Daarom stem ik wat ik zeg af op zijn/haar leeftijd om het zo begrijpelijk mogelijk te maken.
- Ik besteed aandacht aan zijn/haar begeleider. Ik houd in gedachten dat de familiale context niet altijd de meest beschermende omgeving is bij mishandeling.
- Indien er ernstig en dreigend gevaar is voor het kind of andere potentieel betrokken kinderen en ik niet in staat ben om het kind/de kinderen snel, alleen of met hulp van derden, andere medisch-psychosociale diensten (via het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling of het CAW) in veiligheid te brengen, neem ik contact op met de politie en/of het parket.

HET SLACHTOFFER STAAT STEEDS CENTRAAL BIJ DE INTERVENTIE

Zijn/haar ritme en behoeften worden gerespecteerd, er wordt niets opgelegd. Hij/zij neemt actief deel aan zijn/haar begeleiding. Ik steun hem/haar zodat hij/zij de situatie opnieuw onder controle kan krijgen.

WANNEER, HOE EN NAAR WAAR HET SLACHTOFFER DOORVERWIJZEN?

IN WELKE GEVALLEN IS HET NOODZAKELIJK OM DOOR TE VERWIJZEN NAAR EEN (ANDERE) DIENST?

- De vraag/situatie valt buiten mijn mandaat.
- Het slachtoffer is in gevaar en ik kan zijn/haar onmiddellijke veiligheid niet garanderen.
- Het slachtoffer wil het.
- Er zijn spanningen tussen het slachtoffer en mij/mijn dienst.
- Er zijn kinderen betrokken bij de situatie en ik ben niet gemachtigd om voor hen te zorgen.
- Ik voel me zelf in gevaar.

HET RITME VAN HET SLACHTOFFER RESPECTEREN

De **tijdlijn** is een belangrijk begrip bij dit traject. Eerst en vooral moet men **de tijd nemen** om een slachtoffer zo snel mogelijk op te vangen en de andere taken op te schorten. **Het ritme van het slachtoffer bepaalt het tempo**. Het traject is niet lineair of vooraf bepaald: het hangt af van geval per geval, is **flexibel** en kan op elk moment van richting veranderen, met name in functie van de **behoeften en beslissingen van het slachtoffer**. Elke interventie volgt zijn eigen tijdlijn. De globale begeleiding van een geweldsituatie kan tijd in beslag nemen. Het slachtoffer moet hiervan op de hoogte worden gebracht om geen valse hoop te wekken.

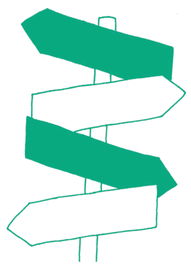

HOE DEZE DOORVERWIJZING BEGELEIDEN?

Zelfs in een noodsituatie moet men de tijd nemen om het slachtoffer goed door te verwijzen, te informeren en hem/haar de redenen en doelstellingen van de doorverwijzing **uit te leggen**. Doorverwijzen is meer dan een telefoonnummer geven. Het is belangrijk om het slachtoffer te begeleiden, **zeker te zijn dat de doorverwijzing goed verloopt en de band met hem/haar en de partnerdiensten te behouden**. Ik blijf beschikbaar indien nodig. Ik sta ook in **voor de volgende stap** door het mandaat en de beschikbaarheid van de gevraagde dienst te controleren om te vermijden dat het slachtoffer van de ene dienst naar de andere wordt doorverwezen.

De doorverwijzing kan kaderen in een bestaand of op te bouwen **netwerk**. De samenwerking tussen professionals is dan van primordiaal belang, met respect voor het beroepsgeheim. Het komt er hier op aan een beroep te doen op een netwerk van relevante, flexibele en welwillende partners. Ik moet me er ook van bewust zijn dat een **alleenstaande vrouw** in geval van partnergeweld niet op dezelfde manier zal worden doorverwezen als een **vrouw met kind(eren)**. Tot slot maakt een **evaluatie van de doorverwijzing** het mogelijk om de slachtoffers en de professionele medewerkers gerust te stellen over de relevantie van de ondernomen acties of ze indien nodig bij te sturen.

ADRESSEN VOOR VERDERE HULP EN BEGELEIDING

HULPLIJNEN EN CHAT:

- **1712**
  tel. 1712, chat of mail via 1712.be: professionele hulplijn voor vragen over geweld, misbruik en kindermishandeling, en anoniem.
- **Stop it Now**
  tel. 0800 200 50 en chat stopitnow.be: ondersteuning aan mensen die zich zorgen maken over hun eigen seksuele gevoelens of gedrag naar minderjarigen en hun naasten. Openingsuren tel. en chat: zie website.
- **ACCESS**
  we-access.eu: steun aan migrantenvrouwen die geconfronteerd worden met gendergerelateerd geweld, cartografie van diensten, meertalige chat.

DIRECTE HULP EN ZORG:

- **Centrum voor Algemeen Welzijswerk** (**CAW**)
  tel. 0800/13.500 - caw.be: welzijnvragen en advies.
- **Zorgcentrum na Seksueel Geweld** (**ZSG**)
  tel. 02/ 535 45 42 - seksueelgeweld.be: multdisciplinair onthaal, 24u/24, voor seksueel geweld binnen de maand na de feiten, ook chat.
- **Slachtofferbejegening** (door de politie)
  tel. 101 - politie.be: informatie, begeleiding, doorverwijzing en begeleiding bij (eventuele) klacht.

ALGEMENE BEGELEIDINGSDIENSTEN: :

- **CAW Brussel**
  tel. 0800/13.500 - caw.be: informatie, advies, opvang en algemene hulp.

INFORMATIE EN ONDERSTEUNING BETREFFENDE MINDERJARIGEN:

- **1712**
  1712.be: professionele hulplijn voor vragen over geweld, misbruik en kindermishandeling.
- **JAC** (**CAW**)
  caw.be/jac: welzijnsvragen en advies voor jongeren tussen 12 en 25 jaar.
- **Awel**
  awel.be: hulplijn, mail en chat voor kinderen en jongeren, anoniem en gratis.
- **Nu praat ik erover**
  nupraatikerover.be: chatbox voor minderjarigen die vragen hebben over of slachtoffer zijn van mishandeling, verwaarlozing of seksueel geweld:
- **Kind en Gezin**
  www.kindengezin.be:
- **Vertrouwenscentrum Kindermishandeling**
  vertrouwenscentrum-kindermishandeling.be: centrum waar iedereen die ongerust is over een kind of een gezin terecht kan.

INFORMATIE EN BEGELEIDING VAN (POTENTIËLE) PLEGERS VAN SEKSUEEL GEWELD:

- **Stop It Now !**
  stopitnow.be: ondersteuning aan mensen die zich zorgen maken over hun eigen seksuele gevoelens of gedrag naar minderjarigen en hun naasten.
- **I.T.E.R.** (**CAW**)
  iter-hulp.be: ambulant centrum voor preventie, begeleiding en behandeling van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

INFORMATIE EN BEGELEIDING VAN (POTENTIËLE) PLEGERS VAN SEKSUEEL GEWELD:

- **equal.brussels**
  equal.brussels.be: Gewestelijke coördinatie gendergerelateerd geweld, Brussels platform inzake partner- en familiaal geweld. Informatie en sensibilisering gericht aan professionals.